

Spis treści

Wykaz skrótów	5
Wstęp	
Wyobrażenia o wolnomularstwie ● Wersja diaboliczna i hagiograficzna ● Organizacje parawolnomularskie ● Racje badawcze ● Literatura przedmiotu i źródła ● Publikacje o Europie Środkowo-Wschodniej ● Literatura rosyjska i austro-węgierska ● O Polsce i Rumunii. Archiwalia i druki ● Trudności i wątki badawcze ● Strona ezoteryczna i egzoteryczna ● Rzeczywistość i stereotypy ● Wnioskowanie pośrednie ● Konstrukcja pracy ● Kłopoty z wiarygodnością	7
Rozdział I. Początki zachodnioeuropejskie. Od średniowiecza do Oświecenia	
Bractwa muratorów ● Ewolucja organizacji ● Ku nowożytnemu wolnomularstwu ● Nowe oblicze łóż ● „Operatywni” i „spekulatywni” ● Konstytucja Andersona ● Zasady i życie ● Sukcesy Wielkiej Łoży ● Triumfalny pochód po kontynencie ● Ukrajowanie ruchu ● Antyfeudalna rola ● Kobiety parawolnomularstwo	38
Rozdział II. Pierwsze kroki w Europie Środkowo-Wschodniej. Od lat dwudziestych do połowy sześćdziesiątych XVIII w.	
Nadwiślańskie pierwociny ● W Austrii ● Nad Newą i Sekwaną ● Bulla i pruski adept ● Pierwsze loże wiedeńskie ● Czechy ● Loża „Trzech Braci” w Warszawie ● Bulla Benedykta XIV; Dukla ● Wysoko postawieni adepti ● Placówki gdańskie ● Organizacja rosyjska ● Specyfika regionu	62
Rozdział III. W dziesięcioleciach Oświecenia. Lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte	
Przemiany francuskie ● Racjonalizm i „nauki tajemne” ● Mistyka i okultyzm ● Ścisła Obserwa ● Z Berlina na wschód ● W Pradze ● Pod berłem Marii Teresy ● Perypetie warszawskie ● Poza stolicą Rzeczypospolitej ● Bar i loża ● Mozaika państwa carów ● Ludzie i kierunki ● Nowe loże wiedeńskie ● Sukcesy ● Ożywienie w Pradze ● Młody cesarz ● Chorwacja—Węgry—Siedmiogród ● Węgierska elita ● Rozwój organizacyjny w Galicji ● Zabór pruski i Gdańsk ● Ścisła Obserwa w Rzeczypospolitej ● Kontrakcja ● Krótkotrwały sukces wojewodzica ● Kontakty międzynarodowe ● Placówki w państwie carów ● Mozaiki ciąg dalszy ● Obrządek szwedzki w Rosji ● Uwstecznienie	87
Rozdział IV. W zenicie Oświecenia. Dni wielkości i schyłku łóż w latach osiemdziesiątych	
Racjoniści i mistycy ● Goście nad Sekwaną ● Józefiński Wiedeń ● Rola łóż nad modrym Dunajem ● Węgry ● Obediencja austriacka ● Konsekwencje „odrębnego pisma” ● Zmierzch „sztuki królewskiej” ●	

Bracia Azjatyccy i iluminaci ● W placówkach Lwowa ● Na ziemiach zaboru pruskiego ● Sieć lożowa Rzeczypospolitej ● Samodzielna obediencja ● Geografia loż ● Ludzie i sprawy ● Polityka i filantropia ● Walka ideologiczna ● Systemy wolnomularskie w Rosji ● Losy różokrzyżowców ● Postawy adeptów ● Działalność i kontrakcja carycy ● Heterogeniczne poglądy 145

Rozdział V. Miażdżeni rewolucją

Odstępcy ● Reakcja antywolnomularska ● Dylematy ruchu ● Dogorywanie loż austriackich ● Samorozwiązania ● Zakaz Franciszka II ● Represje carskie ● W atmosferze Sejmu Czteroletniego ● Upolitycznienie ● Upadek obediencji ● Ekspansja wolnomularstwa pruskiego ● Pruska loża w Warszawie ● „Świątynia Mądrości” pod patronatem Berlina ● Na Bałkanach ● Pasvanoglu, Rigas, Ipsilantis 191

Rozdział VI. W cieniu orłów I Cesarstwa

Odrodzone wolnomularstwo francuskie ● Polacy w lożach Włoch i Francji ● W Paryżu ● W krajach habsburskich pod opieką I Cesarstwa ● Zmiany w Poznaniu i Warszawie ● Wielki Wschód Księstwa Warszawskiego ● Loże pruskie w Księstwie ● Postawy i ludzie ● Adeptci w życiu publicznym ● Ruch odradza się w państwie carów ● Rozwój organizacyjny ● Atrakcyjność loż ● Skutki wojny 1812 r. 222

Rozdział VII. Wielka „ramifikacja” i metternichowskie „polowania na czarownice” (1814—1848)

Europejski spór: liberalizm—totalizm ● Represje antywolnomularskie ● Ewolucja ● Loża wobec konspiracji ● Antyrestauracyjna opozycja ● Austriackie podziemie lożowe ● Czechy i Czesi ● Węgry—Galicja ● Zmiany poznańskie ● Stosunki polsko-niemieckie ● Warszawskie ożywienie ● Rozwój organizacyjny ● W Wilnie ● Ziemia litewsko-białoruskie i ukraińskie ● Motywy i postawy ● Synteza dawnej i nowej ideologii ● Umiarkowanie i postępowość ● Wolnomularze w życiu kulturalnym ● Ruch studencki ● Tendencje organicznikowskie ● Konspiracja patriotyczna ● Walka o kierunek ● Rozłam ● Zakaz wolnomularstwa w Królestwie ● Obrządek szkocki ● Rosjanie na Zachodzie ● „Złoty wiek” rosyjskiego wolnomularstwa ● Dwa ośrodki kierownicze ● Krzyżujące się tendencje ● Skrajności i przeciętność ● Połtawa, Kijów i Kiszyniów ● Podejrzenia władzy; dekabryści ● Od przychylności do zakazu ● Loża w Jassach ● Podziemny ciąg dalszy ● W powstańczej Warszawie 248

Rozdział VIII. Młotek i kielnia w życiu emigracji. Lata trzydziesto-sześćdziesiąte XIX w.

Loże paryskie i powstanie listopadowe ● Emigranci polscy ● Loże polskie w Besançonie i Avignonie ● Polacy w lożach francuskich ● Krytyka wolnomularstwa ● Studenci rumuńscy ● Wiosna Ludów w lożach Paryża ● Nowa fala uchodźców ● Upolitycznienie „sztuki królewskiej” ● Bonapartyzm i emigranci ● Rumuni w Paryżu ● Koneksi niepodległościowców węgierskich ● Włosi—Węgrzy—Polacy ● Arystokraci polscy nad Sekwaną ● Wobec powstania styczniowego ● Nowi uchodźcy polscy w Paryżu ● Polonia rumuńska ● Lewica wolnomularska w Londynie ● Parawolnomularstwo 320

Rozdział IX. Pierwsze kiełki odrodzenia ruchu na niespokojnych terenach. Od Wiosny Ludów do końca lat sześćdziesiątych

Wiosna Ludów w Wiedniu ● Praskie zabiegi ● Powrotna fala reakcji ● Kolejne próby odrodzenia ruchu ● Rosyjskie zacisze ● Zachodnie inicjacje ● Platoniczne zainteresowanie ● Królestwo i zabór pruski ● Loża belgradzka ● Bułgarskie załążki ● Bujny rozwój w Rumunii ● Adepcci w rumuńskim życiu publicznym 360

Rozdział X. W spokojnej Europie (1870—1904)

Nowa rola łóż ● Reakcja na ofensywę klerykalną ● Symbioza z partią radykalną ● W mechanizmie III Republiki ● Ewolucja: Belgia i Włochy ● Zróżnicowanie i niezmiennosc ● Cesarstwo Hohenzollernów ● Bulle antywolnomularskie ● Taxilowska afera ● Nowy przeciwnik: nacjonalizm ● Międzynarodowe kongresy ● Organizacyjne równouprawnienie kobiet ● Spotkanie z teozofami ● Różokrzyżowcy, martyniści i inni ● „Dziwni Towarzysze” (IOOF) ● Templariusze Dobrzy, Bnei-Brith ● Rozwój organizacyjny w Zalicawii ● Dwie obediencje ● Adepcci ● Skład społeczny ● Dziedziny działalności ● Próby legalizacji w Przedlitawii ● Loża wiedeńska poza Wiedniem ● Sukces ● Półlegalność i wpływy ● Kółka w Czechach, Triest ● Czerniowieckie perypetie ● W Zalicawii 1886—1905 ● Powiązania polityczne ● Wiedeński narzybek ● W świecie dziennikarskim ● Życie wolnomularskie w Czechach ● Loża w Zagrzebiu ● Chorwackie komplikacje ● Czerniowieckich trudności ciąg dalszy ● Losy warsztatu lwowskiego ● Specyfika galicyjska ● Parawolnomularstwo ● Rumuńska wielotorowość ● Radykalizacja postaw ● Ku niezależności organizacyjnej ● Klimat duchowy warsztatów ● Kwestia żydowska ● Bułgarskie początki ● Placówki ● W Belgradzie ● Inicjatywy narodowe i społeczne ● Trudności rosyjskie ● Rosjanie w Paryżu ● W środowisku liberałów ● Martynizm na dworze i w kraju ● Spirytyzm ● Warszawa ● Spirytyzm na ziemiach polskich ● Loże w zaborze pruskim ● IOOF i Bnei-Brith ● Polonia paryska ● Polska diaspora wolnomularska 385

Freemasonry in Central-Eastern Europe in the Eighteenth and Nineteenth Centuries ● Summary 506

Indeks nazwisk 522

Indeks nazw geograficznych i etnicznych 550

Indeks obrządków wolnomularskich i organizacji parawolnomularskich 566

Spis ilustracji 568